

A vizuális közlőnyelv ábécéje

SZALONTAI GYÖRGY

A vizuális nyelv alapelemei önmagukban is számtalan közlési lehetőséggel rendelkeznek, a hozzájuk kapcsolódó képzettársítások révén pedig végtelen a közlőképességük.

A vizuális kommunikáció gyakorlatában (síkon, vagy térben megjelenített közlések esetén egyaránt) alapvetően három jelet alkalmazunk.

Ezek: a pont, a vonal, a felület (folt), – síkon, vagy bemélyedő, illetve kiemelkedő, plasztikus formában.

Az alapelemek önmagukban is, különböző kombinációikban pedig főként képesek minden közlésre, mely a látható világra vonatkozik.

Ezeknek a nyelvi közlés elemeihez (hangok, írásjelek) képest óriási előnyük, hogy a közlés és befogadás szintjén egyaránt *globálisak*. Nincsenek alapvető (anya)nyelvi korlátok! Univerzális használatukat alig korlátozza az egyes különböző kultúrszférák helyenként eltérő gyakorlata.

Az alapelemek a kommunikáció gyakorlatában kontrasztokként jelennek meg, specifikus közlési képességeik azonban teoretikusan jól elkülöníthetők. A mindennapok vizuális közlési és befogadási gyakorlatában a síkon történő megjelenítés (illetve ennek „olvasata”) dominál, de gyakori az is, hogy plasztikus, vagy téri konstrukciók révén közlünk valamit, vagy ilyen jelzéseket fejtünk meg. Ha az alapelemeket így módon vizsgáljuk, akkor

a) síkon (felületen): színes, vagy színtelen

- a pont
- a vonal
- a folt (felület)

b) térben: a fentiek téri (bemélyedő vagy kiemelkedő) változata

- a tömeg
- a domború és homorú forma
- a fény-árnyék hatása
- a tapíntható minőség

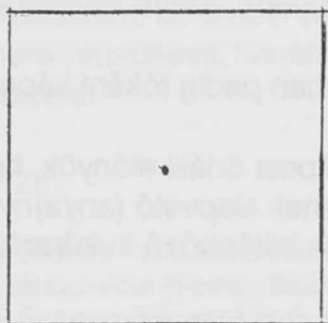
(Mindezek a vizuális kommunikációban egymással szoros kölcsönhatásban állnak, variációk révén számtalan közlés és értelmezés lehetőségét hordozzák.)

A vizuális jelzőrendszer alapelemei megjelenésük minősége alapján egyben az esztétikum hordozói is.

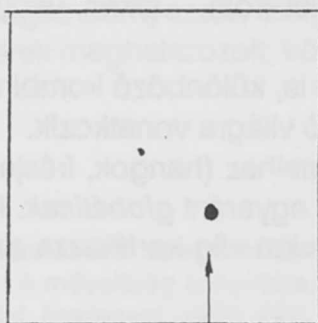
A pont

Nem azonos a geometria „pont”-fogalmával. Ennek kiterjedése van, ezért látható. (Köznapi nyelvhasználatban emiatt inkább „pöttynek” nevezhetnénk.)

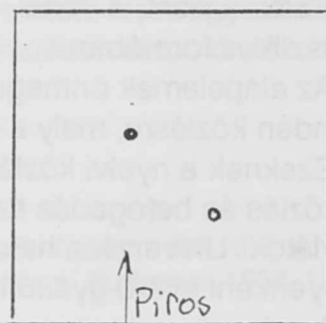
Az így értelmezett pont látszólag rendkívül szegényes lehetőségekkel bír az ábrázolás és kifejezés szolgálatában, ha azonban alaposabban megvizsgáljuk, kiderül, hogy ez korántsem igaz. Egyetlen pont is sokrétű jelentéssel rendelkezhet, ha egy korábban üres felületre kerül. A pont megjelenésével magára vonja a figyelmet; a hely, ahol megjelent, kitüntetett helyé válik; maga a pont a felületen viszonyítási alap lesz (most már tőle jobbra, balra, „fölötte”, „alatta” láthatók kisebb-nagyobb üres felületek). A pontnak „súlya” van! Ennek megfelelően, ha „megül” a felület alján: statikus helyzetű, ha beljebb van: labilis. Ha megbújik egy sarokban: fél, biztonságra vágyik, védeltséget keres; ha fent van: leeshet, vagy repül; ha középre kerül: jelentős, öntudatos, bátor stb. lehet. A példákból is érzékelhető, hogy a vizuális nyelv legegyszerűbb eleme is a viszonylatok, és a hozzájuk kapcsolódó *asszociációk* révén nyerhet gazdag és értelmezhető jelentést. Mindezek révén az üres felületen megjelenő pont jelentős mértékben megváltoztatja a látvány értékét. Az addig közömbös, jelentés nélküli felületen valami jelentős esemény történik, amely a felsoroltakon túlmenően is rendkívül gazdag jelentéstartalmakat közölhet a szemlélővel. Természetes, hogy pontsor, vagy ponthalmaz megjelenése újabb (felsorolhatatlan) tartalmak hordozója lehet. Ugyancsak gazdagítja a jelentést, ha a pont színek formájában jelenik meg a felületen. Ízelítőül vizsgáljunk meg néhány ilyen lehetőséget!

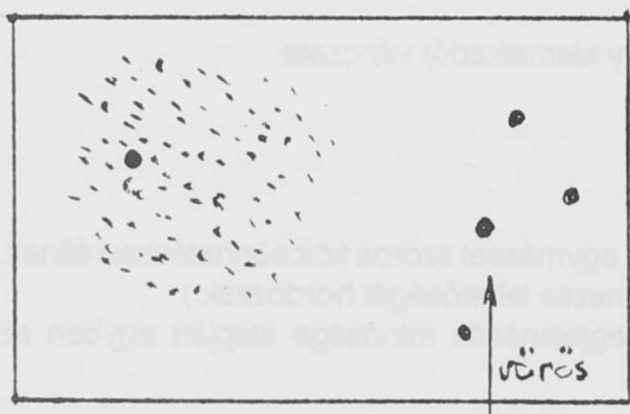
„Ő” a legfontosabb, mert egyedül van, és a mértani középpontban van.

„Ő” a legfontosabb, bár nincs egyedül, de nagyobb, és aranymetszési pontban van.

„Ő” a fontosabb, mert piros – (bár mindketten aranymetszési pontban vannak).

Nagyjából kiegyenlített a képi egyensúly (bal oldalon sűrű, de jelentéktelen ponthalmaz egy kiemelt fekete ponttal – jobb oldalon három erőteljes fekete pont egy kiemelt vörös ponttal). A jobb oldalon erőteljesebb kontrasztok állnak.

Például:

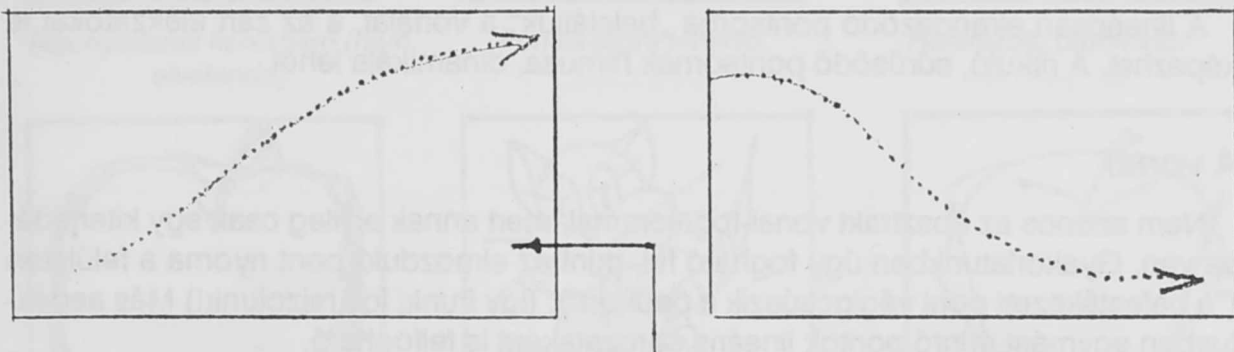
- ha egy rajzon két arcot látok, s egyikük tele van pöttyözve, utóbbival kapcsolatban arra gondolunk, hogy az illető szeplős, vagy ragyás, de nem feltétlenül gondoljuk, hogy nem „szeplőtelen”. Ha azonban a két személy iránti érzelmi ítéleteinket vizsgáljuk, többnyire nem a szeplőst ítéljük meg pozitívan. (Kisgyerek ábrázolása esetén azonban a szeplős „aranyos” is lehet!)
- a pontozás konkrét grafikai jelként a fakturaképzés egyik jó eszköze lehet (pl. citrom pórús felülete.)
- a pont elhelyezése összefügghet kompozíciós szándékkal (többnyire lástens mértani helyekkel.)
- a ponthalmaz, vagy lineárisan elrendezett pontsor folt, vagy vonal, be-

lelátott folt, vagy vonal képzetét keltheti. A belelátott folt, vagy vonal karaktere, vagy más minősége (pl. színe) újabb képzeteket indíthat. Lehet statikus, vagy dinamikus stb.

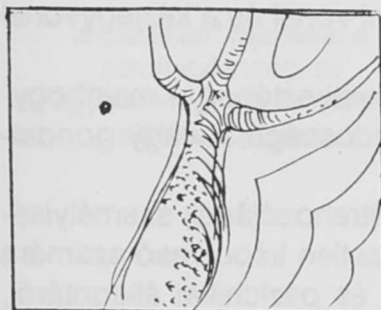
Asszociációink révén a kép számtalan variációban megszemélyesíthető:

- másodrendű bandavezér nagyszámú, de vacak galerije körében – kontra a „menő” superman három félszuper társával;
- birkanyáj a vezérürüvel + a pásztor és három pulija;
- egy galaxis + három csillag egy szupernovával stb.

A lineáris pontsornak dinamikája van. (Nekem, jobbkezesnek?)

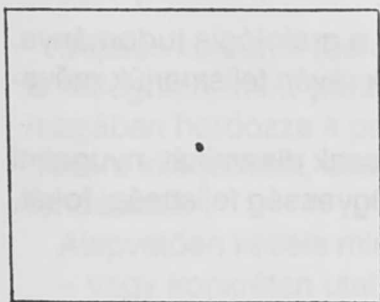

Ez felszálló mozgást jelent (a nyílhegy nélkül is).

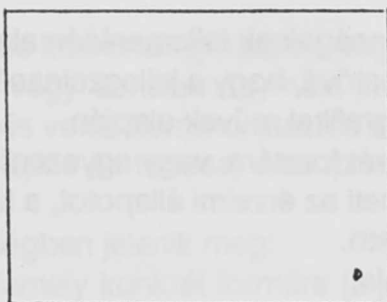

- Más alapelemekkel együtt plasztikát jelző, vagy faktúraképző elem is lehet (önmagában is), de a különálló, erőteljesebb pont itt is a legfontosabb képi elem.

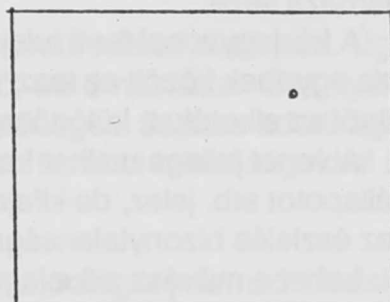
Asszociációink révén lehet:

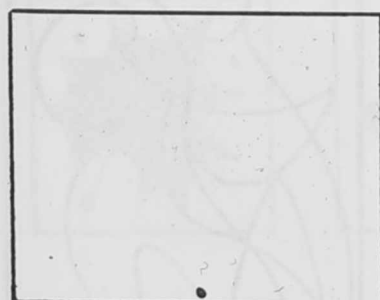
Bátor, „kivagyí”

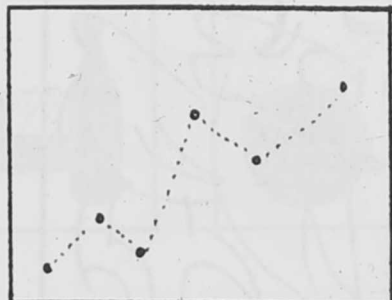
Félnék, zárkózott, magányos

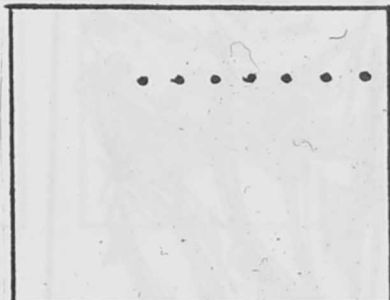
Felszálló (de instabil is)

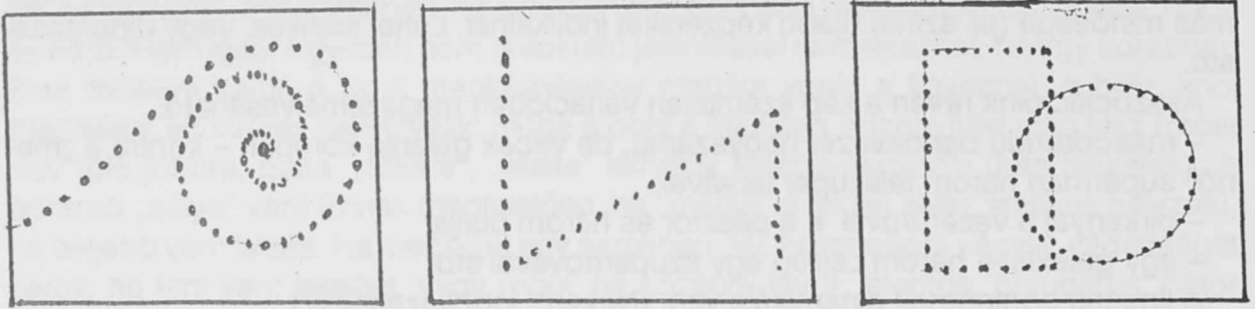
Stabil, statikus, nyugodt,

Ugráló, ideges

Jobbra elrepülő

A lineárisan elrendeződő pontsorba „belelátjuk” a vonalat, s az zárt alakzatokat is képezhet. A ritkuló, sűrűsödő pontsornak ritmusa, dinamikája lehet.

A vonal

Nem azonos az absztrakt vonal-fogalommal, mert annak elvileg csak egy kiterjedése van. Gyakorlatunkban úgy fogható fel, mint az elmozduló pont nyoma a felületen („a befestékezett pont végigcsúszik a papíron”). (Így írunk, így rajzolunk!) Más aspektusban egymást érintő pontok lineáris sorozataként is felfogható.

Mindkét feltevés egyértelműen kínálja azt a megállapítást, mely szerint a *vonalt* birtokolja a pont ábrázoló és kifejező lehetőségeit is. Ezen túlmenően azonban saját – elsősorban karakteréből és dinamikájából eredő – *jelentéstartalma*kkal is rendelkezik. Ebből a szempontból alapvető különbség van a mértani vonal és a kézjegyvonal között.

A *mértani vonal* – keletkezésének kötött körülményei következtében – majdhogynem személytelen. Milyenségéből legfeljebb készítője gondosságára, vagy gondatlanságára következtethetünk.

A *kézjegyvonal* kötetlen, megjelenési formája nagyrészt létrehozójának személyiségétől függ. Karaktere van! Megjelenési formája még a képzetlen képolvasó számára is sok információt közöl készítője személyiségéről, fizikai és pszichikai állapotáról, közlési szándékairól, a gyakorlott képolvasók számára pedig az információk végtelen tárháza lehet.

A kézjegyvonal fenti tulajdonságainak felismerésén alapul a grafológia tudománya, de egyebek között ez teszi lehetővé, hogy e jellegzetességek révén felismerjük műveikről az alkotókat, különösen grafikai művek alapján.

A vonal jellege utalhat konkrét formára, vagy egyszerűen csak dinamikát, nyugalmi állapotot stb. jelez, de kifejezheti az érzelmi állapotot, a kézügyesség fejlettségi fokát, az észlelés bizonytalanságát stb.

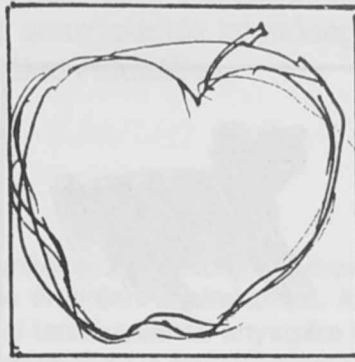
Lehet a művész stílusjegye is:

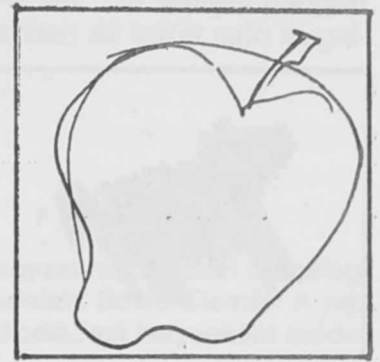
Jellege lehet:

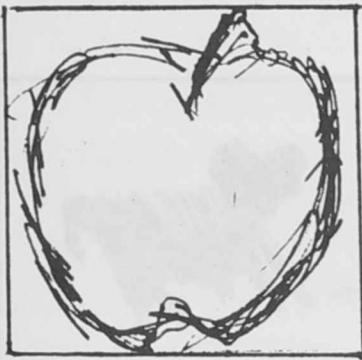
Bizonytalanul keresgélő (nem elvetendő)

Pontosságra törekvő

Határozott, biztos stb.

A „szálkás” rajz lehet a bizonytalanság, az ügyetlenség, v. a szétszórt lelkiállapot jele is

A biztos körvonal lehet betanult séma is

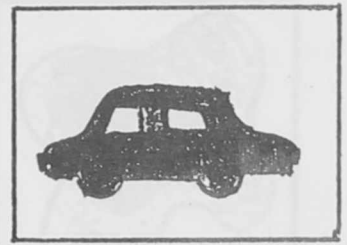
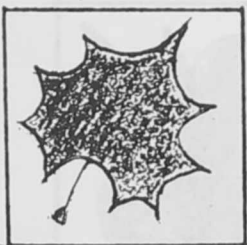
A vonal jellege eredhet racionális, geometrizáló hajlamból is stb.

A folt (felület)

Sajátos kontúrral (befoglaló körvonallal) határolt, vagy kontúr nélküli síkalakzat. Úgy is felfogható, mint pontok, vagy vonalak egymást érintő, sűrű halmaza. Mint ilyen, magában hordozza a pont és vonal kommunikációs lehetőségeit. Sajátos adottságai (főként kiterjedései, alakja, színe és tónusa) által azonban további lehetőségekkel is rendelkezik.

Alapvetően kétféle minőségben jelenik meg:

– vagy konkrétan utal valamely konkrét formára (a jelzett dologra jellemző síkalakzattal):

– vagy amorf jellegénél fogva képzeletünket készleteti működésre, s számtalan értelmezést indikál:

Az amorf folt

lehet kutya,

„Maci” feje,

„fejre állítva”: házak, fák a dombon

stb.

– ha a folt színe, vagy tónusa nem homogén: újabb képzettársításokat indikál. Ha a folt színes, mást láthatunk benne:

lehet madár (varjú is)

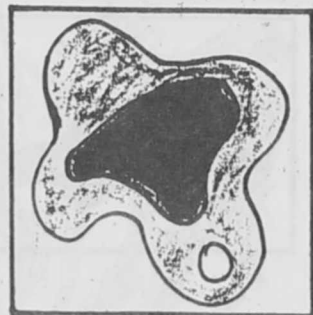

lehet madár (de varjú nem, mert vörös a folt)

virág is lehet (vörös is)

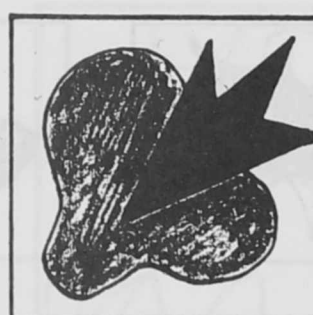
A folt jellege (alakzata) is kifejező lehet:

lággy

kemény

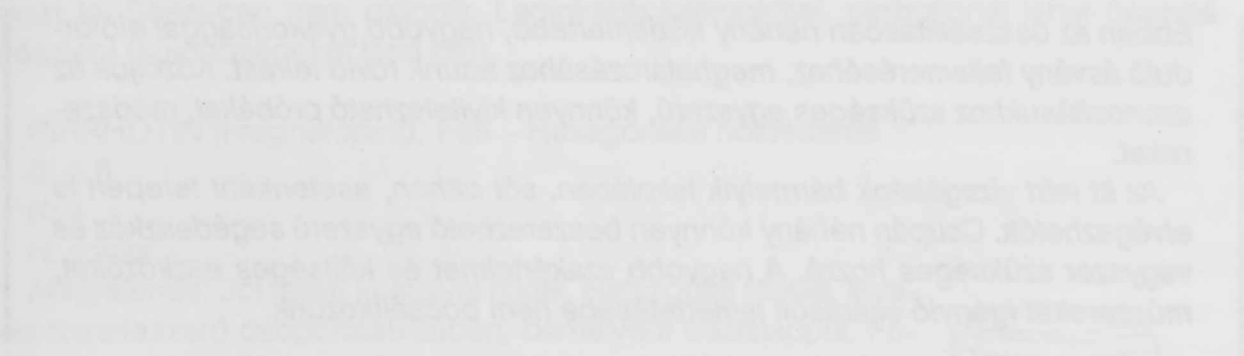

agresszív

Ha a folt kontúr nélküli, képzeletünk szabadabban működik. Ha színes, a szín részben megköti (leszűkíti) az asszociációk lehetőségét, részben az adott szín sugallata által más-más asszociációkat indukálhat.

JEGYZET

Az itt közölt részlet egy készülő tanítóképző főiskolai, módszertani jegyzet része. Ezért összefüggéseiből kiragadva nem teljes értékűen értelmezhető. Alapgondolata Soltra Elemér: A rajz tanítása c. tanárképző főiskolai tankönyvének anyagára támaszkodik, azt helyenként módosítva, kibővítve, illusztrációs anyagában is megváltoztatva.

Az alábbiakban bemutatjuk a vizuális kommunikáció alapjait, a vizuális nyelv használatát, a vizuális kommunikáció szerepét a mai világban, a vizuális kommunikáció eszközeit, a vizuális kommunikáció tervezését, a vizuális kommunikáció értékelését, a vizuális kommunikáció gyakorlatát, a vizuális kommunikáció jövőjét.

A vizuális kommunikáció a vizuális jelek segítségével történő kommunikáció. A vizuális kommunikáció a vizuális jelek segítségével történő kommunikáció. A vizuális kommunikáció a vizuális jelek segítségével történő kommunikáció.

